práce s dokumentem

Pan Nikdo proti Putinovi

Tematický rozcestník s náměty do výuky pro výchovu k občanství a základy společenských věd

1 Mládež a ideologie

Proč autoritářské a totalitní režimy usilují o ovlivňování mladé generace?

2 Vlastenectví a loajalita

Jak může být kritika vlastní země projevem vlastenectví?

3 Stát a jednotlivec

Jak politické rozhodnutí promění život lidí, kteří o něm nerozhodovali?

4 Občanský odpor a jeho hranice

Co může člověk dělat, když nesouhlasí s nesvobodným režimem?

5 Škola a státní moc

Kde končí občanské vzdělávání a začíná indoktrinace?

6 Osobní odpovědnost

Neseme odpovědnost za to, jak ostatní využijí naši práci?

7 Hodnoty a etika

Je to, co je běžné, také správné?

Metodická poznámka pro vyučující

Jak s rozcestníkem pracovat? Rozcestník nabízí tematicky uspořádané aktivity k vybraným pasážím dokumentu *Pan Nikdo proti Putinovi*. Ukázky lze využívat samostatně i kombinovat podle cílů výuky. Aktivity podporují kritické myšlení, argumentaci a občanské i etické uvažování.

Časová náročnost: Grafický ukazatel orientačně znázorňuje délku aktivit bez započítání času potřebného ke zhlédnutí videoukázky. Kratší výplň označuje rychlou aktivitu (3–5 minut), delší výplň časově náročnější aktivitu (10–25 minut). Skutečná délka se může lišit podle potřeb třídy.

Důkazy o učení: Veďte žáky a žákyně k podkládání závěrů konkrétními situacemi z dokumentu, rozlišování pozorování od interpretace a zohledňování okolností jednání jednotlivých aktérů.

Práce s dokumentem: Film zachycuje zkušenosti konkrétních lidí. Rozlišujte mezi tím, co dokument zachycuje, jak situace interpretujeme a jaké obecnější závěry z nich vyvozujeme.

Bezpečné prostředí: Dokument otevírá citlivá témata války, strachu či ztráty blízkých. Nevyžadujte sdílení osobních zkušeností ani hodnocení odvahy lidí žijících v nesvobodném režimu. Podporujte respektující diskusi.

1 Mládež a ideologie

Proč autoritářské a totalitní režimy usilují o ovlivňování mladé generace?

Noví pionýři Putinova Ruska

A. Výchova „správného“ občana

Před sledováním společně objasněte pojem ideologie jako soubor myšlenek, hodnot a představ o uspořádání společnosti. Žáci a žákyně se následně zaměří na způsoby, kterými se v ukázce předávají určité hodnoty a postoje mladé generaci.

Po zhlédnutí rozdělte třídu do tří skupin. Každá pracuje s jedním příkladem: ruským mládežnickým hnutím zachyceným v dokumentu, Pionýrskou organizací v socialistickém Československu nebo Hitlerjugend v nacistickém Německu. K historickým organizacím poskytněte informační karty se stručnými informacemi o organizacích.

Skupiny odpovídají na stejné otázky:

- *Jakého člověka chce organizace vychovávat? Jaké hodnoty a postoje prosazuje?*
- *Jakými prostředky toho dosahuje (symboly, rituály, společné aktivity, výchova)?*
- *Jaký prostor mají mladí lidé pro vlastní názor, kritiku nebo nesouhlas?*

Skupiny představí své závěry a společně hledají podobnosti i rozdíly. Diskusi zakončete otázkami: *Kdy se výchova k určitým hodnotám mění v indoktrinaci? Jak poznáme, kdy organizace mladé lidi vzdělává a rozvíjí a kdy se snaží zajistit jejich poslušnost?*

B. Čí názor vlastně slyšíme?

Vraťte se k situaci, kdy děti v dokumentu pronášejí předem připravené výroky. Žáci a žákyně ve dvojicích diskutují: *Proč je důležité, že děti své projevy čtou? Co to vypovídá o možnosti vyjádřit vlastní názor?* Poté dokončí větu: *„Výchova se mění v indoktrinaci, když…“*

Důkaz o učení: Žáci a žákyně na konkrétních příkladech vysvětlí, jak mohou mládežnické organizace předávat ideologické postoje, a rozliší výchovu podporující samostatné myšlení od indoktrinace.

Metodický dovětek:
Samotné symboly, uniformy či společné rituály nejsou důkazem indoktrinace. Rozhodující je jejich účel, ideologický obsah a prostor pro samostatnou tvorbu názoru i rozhodování.

2 Vlastenectví a loajalita

Jak může být kritika vlastní země projevem vlastenectví?

Učitel dějepisu jako hlas režimu

A. Je kritika vlasti projevem nevlastenectví?

Před zhlédnutím žáci a žákyně vyjádří na škále míru souhlasu s výrokem *„Kdo kritizuje vlastní zemi, není skutečný vlastenec.“* Své stanovisko krátce zdůvodní. Po zhlédnutí porovnají postoje Pavla “Paši” Talankina a učitele dějepisu. Následně se na škálu vrátí a svůj postoj mohou přehodnotit. Diskutujte, jaký je rozdíl mezi láskou k vlasti a bezpodmínečnou loajalitou k vládě.

B. Co znamená mít rád svou zemi?

Žáci a žákyně dokončí větu: *„Mít rád svou zemi znamená také…“* Svou odpověď podloží jedním příkladem z ukázky.

Důkaz o učení: Žáci a žákyně rozliší vlastenectví od bezpodmínečné loajality ke státní moci a svůj závěr zdůvodní.

3 Stát a jednotlivec

Jak politické rozhodnutí promění život lidí, kteří o něm nerozhodovali?

Mobilizace: Když válka zasáhne mladé lidi

A. Jedno rozhodnutí, mnoho důsledků

Po zhlédnutí ukázky žáci a žákyně nakreslí tři soustředné kruhy: jednotlivec – rodina a přátelé – škola a komunita. Do každého zaznamenají důsledky mobilizace zachycené v dokumentu. Poté jinou barvou doplní další možné dopady. Diskutujte, jak může rozhodnutí státní moci ovlivnit osobní svobodu, vztahy a životní plány lidí.

B. Co mohu ovlivnit?

Žáci a žákyně na příkladu mladých lidí z dokumentu rozliší, o čem mohou sami rozhodovat a co je mimo jejich kontrolu. Své závěry podloží konkrétní situací z ukázky.

Důkaz o učení: Žáci a žákyně na konkrétních příkladech vysvětlí dopady politického rozhodnutí na jednotlivce i jeho sociální okolí.

4 Občanský odpor a jeho hranice

Co může člověk dělat, když nesouhlasí s nesvobodným režimem?

Mezi strachem a odporem proti propagandě

A. Mezi bezmocností a odporem

Po zhlédnutí ukázky žáci a žákyně ve skupinách porovnají tři reakce na propagandu: Ženin návrh odmítnout předepsané aktivity, obavy ostatních učitelek ze ztráty zaměstnání a Pašův symbolický protest s písmenem X. U každé reakce zvažují motivaci, možnosti jednání a případná rizika. Diskutujte, zda je vždy možné projevit nesouhlas a co ovlivňuje ochotu člověka postavit se proti režimu.

B. Občanská neposlušnost?

Žáci a žákyně stručně vymezí znaky občanské neposlušnosti a posoudí, zda je Pašův čin naplňuje. Svůj závěr zdůvodní a případně jej označí za jinou formu občanského odporu.

Důkaz o učení: Žáci a žákyně rozliší různé formy občanského odporu a při jejich posuzování zohlední možnosti a rizika jednání v nesvobodném režimu.

5 Škola a státní moc

Kde končí občanské vzdělávání a začíná indoktrinace?

Metody propagandy v ruském školství

Učitelé pod tlakem válečné propagandy

A. Má škola učit žáky přemýšlet, nebo jim říkat, co si mají myslet?

Žáci a žákyně si během sledování dvou ukázek zaznamenají dva konkrétní požadavky státu na učitele a žáky. Ke každému doplní, jak může ovlivnit svobodu vyjadřování, vlastní úsudek nebo vzdělávání žáků. Ve dvojicích pak formulují tři znaky, podle nichž lze odlišit občanské vzdělávání od indoktrinace.

B. Když škola přestává učit přemýšlet

Žáci a žákyně dokončí větu: *„Výuka přestává rozvíjet samostatné myšlení, když…“* Svou odpověď doloží příkladem z dokumentu.

Důkaz o učení: Žáci a žákyně na příkladu rozliší občanské vzdělávání od indoktrinace.

6 Osobní odpovědnost

Neseme odpovědnost za to, jak ostatní využijí naši práci?

Ze školního kameramana propagandistou

A. Kde končí moje odpovědnost?

Metoda: tichá diskuse (diskuse na papíře)

Žáky a žákyně rozdělte do skupin po 3–4 a každé skupině dejte papír s otázkou: *„Nese Paša odpovědnost za propagandistické využití svých záběrů?“* Nejprve každý člen skupiny mlčky zapíše svůj názor nebo otázku. Následně žáci a žákyně písemně reagují na argumenty ostatních ze třídy. Mohou je doplňovat, zpochybňovat nebo klást další otázky. Související myšlenky mohou propojovat šipkami. V závěrečné ústní reflexi skupina vybere jeden přesvědčivý argument a jednu otázku, na které se neshodla. Obojí krátce představí třídě. Následně ještě můžete společně diskutovat: *Co mohl Paša ovlivnit? Za co odpovídají organizátoři akce? Jak jeho možnosti rozhodování ovlivnilo prostředí, ve kterém žil?*

B. Co mohu ovlivnit?

Žáci a žákyně doplní tři věty: *„Paša mohl ovlivnit…“*, *„Paša nemohl ovlivnit…“* a *„Svůj nesouhlas mohl vyjádřit tím, že…“*. Své odpovědi podloží situacemi z ukázky.

Důkaz o učení: Žáci a žákyně posoudí osobní odpovědnost člověka s ohledem na jeho možnosti rozhodování, okolnosti jednání a důsledky jeho činů.

7 Hodnoty a etika

Je to, co je běžné, také správné?

Jak se liší vnímání války mezi generacemi

A. „Tak to bylo vždycky.“ Je to argument?

Po zhlédnutí rozhovoru Paši s matkou žáci a žákyně samostatně posoudí výrok *„Tak to bylo vždycky“*. Je skutečnost, že je nějaké jednání běžné, dostatečným důvodem k jeho ospravedlnění? Žáci a žákyně své argumenty nejprve porovnají ve dvojicích a poté sdílejí v diskusi (*metoda Think-Pair-Share*). Navrhují také, jak lze vyjádřit nesouhlas s blízkým člověkem a přitom zachovat vzájemný respekt.

B. Běžné ≠ správné

Žáci a žákyně uvedou příklad jednání, které bylo či je ve společnosti považováno za běžné, přesto může být morálně problematické. Svůj výběr zdůvodní.

Důkaz o učení: Žáci a žákyně rozliší společenskou normu od jejího etického ospravedlnění.